

I.Ü. İktisat Fakültesi
Maliye Araştırma Merkezi Konferansları
30. Seri/Yıl 1984 - 1985

KATMA DEĞER VERGİSİ ve UYGULAMASI (*)

Ahmet Kurtcebe ALPTEMOÇİN
Maliye ve Gümrük Bakanı

Değerli Konuklar,

İktisat Fakültesi Maliye Bölümü Araştırma Merkezi'nin düzenlediği bu konferans nedeniyle, maliye bölümünün ve araştırma merkezinin sayın yöneticilerine, değerli Hocamız Prof. Dr. Bedi Feyzioğlu'nun şahsında teşekkür etmek ve onları kutlamak istiyorum. Maliye bölümü araştırma merkezinin uzun yıllardır sürdürdüğü bu tür seri konferanslar vergi hukukunun birçok sorununa çözüm getirmiş ve uygulamada bizlere ışık tutmuştur. Bir gelenek olarak teessüs eden bu tür konferansların bundan sonra da sürdürüleceğine ve üniversitelerimizin vergi olayının geniş kitlelere yansıtılmasında önemli katkıları olacağına inanıyorum.

1-SOSYAL DEVLET ANLAYIŞI VE VERGİ OLAYI

Değerli Konuklar,

Günümüzde sosyal devlet anlayışı demokrasilerde hakim bir görüş olarak yerleşmiş durumdadır. 1982 Anayasamızda da (Cumhuriyetimizin niteliklerini belirten ikinci maddesinde) Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal bir hukuk devleti olduğu açıkça belirtilmiştir.

Sosyal Devlet, "Tasada ve Kıvançta" millet olarak dayanışmayı anlatır. Ayrıca Sosyal Devlet, gelir dağılımındaki dengesizlikleri giderici tedbirleri almak ve ülkenin dengeli kalkınmasını sağlamak durumundadır. Şüphesiz Sosyal Devlet bu amaçlarını gerçekleştirmek için sağlıklı gelir kaynaklarına sahip olmak zo-

(*) Bu konferans 19.4.1985 tarihinde verilmiştir.

rundadır. Hastane, okul yapmak, yol inşa etmek gibi, sosyal amaçlı yatırımları gerçekleştirmek ve bu yatırımları ülke düzeyinde ihtiyaçları karşılayacak duruma getirmek, devletin ancak yeterli gelir kaynağı bulmasına bağlıdır.

Hepinizin malûmu olduğu üzere devletin açıktan para basması enflasyonu kaçınılmaz olarak gündeme getirir. Bundan en çok zarar göreceklere ise, sabit gelirliler dediğimiz ücretliler olmaktadır. Devletin iç ve dış kaynaklardan borçlanarak gelir elde etmesi ise, faiz yükü dediğimiz ayrı bir probleme yol açmaktadır. Çünkü ana para ile birlikte faiz de günü gelince geri ödenecektir. Dolayısıyla borçlanma yoluyla gelir elde etme devlet için pahalı bir finansman kaynağı olabilmektedir.

Devletin, kalkınmayı sağlamak, gelir dağılımını dengelemek, sosyal amaçlı yatırımları yapmak ve ülke savunmasını gerçekleştirmek gibi yapacağı harcamaları karşılamak amacıyla başvurduğu bir diğer gelir kaynağı da vergidir.

Vergi, vatandaşların, kamu hizmetine katılma payıdır. Anayasamızın 73. maddesine göre "Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür." Görülüyor ki kişi, vergisini ödemekle yurttaşlık görevini yerine getirmektedir.

Öte yandan, Anayasamızda da belirtildiği üzere, "Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır." Bu amacın sonucudur ki, çağdaş toplumlarda vergi, hayatın ayrılmaz parçası durumundadır. Öyle ki, günümüzde herhangi bir kişinin vergi olayının dışında tutulması imkansız hale gelmiştir. Sokaktaki vatandaş bir malı alırken belki ödemediği verginin farkında değildir. Ancak; bir tacir, bir sanayici ya da bir serbest meslek erbabı vergi olayıyla doğrudan ilgilidir. Vergi kanunlarımız bu kişilere belli yükümlülükler getirmiş, belli sorumluluklar vermiştir.

Verginin etkinliği, doğrudan gelir dağılımını ve giderek ülkenin ekonomik yapısını düzenlemede kendisini göstermesiyle ortaya çıkar, verginin bir diğer özelliği de, toplumda varolan kaynakların belli kanunlar çerçevesinde vergilendirilmesidir. Diğer bir anlatımla vergilemede, ülkenin ekonomik dengelerini bozucu fiktif kaynaklara (Açıktan para basımına gidilmesi gibi) başvurma olayı yoktur. Bu nedendir ki, çağdaş toplumlarda

vergi giderek önem kazanmış, "Vergi Politikası" ülke ekonomisini yönetmede temel unsur niteliğini kazanmıştır.

Ancak, uygulanacak vergi politikasının başarılı olabilmesi için; vergi sisteminin, -diğer bir anlatımla, sistemi oluşturan vergilerin- kendi içinde uyumlu ve tutarlı olması zorunludur. Sistemin birbirini tamamlayan bir vergiler zinciri oluşturmaması halinde, vergi politikası etkin olamayacağı gibi, başarılı da olamayacaktır.

Yine malûmunuz olduğu üzere, Türk vergi sistemi, "Gelir Vergileri" ağırlıklı bir yapıya sahipti. Gelirin harcanması sırasında vergilendirme olayı ise pek sağlıklı çalışmamaktaydı. Vergi sistemimiz içinde yer alan "Gider Vergileri" kolay vergilemeden hareketle, sistem içinde uyumu sağlayan değil, uyumu bozan bir vergi türü olarak 1984 sonuna kadar gelmiştir.

Değerli Konuklar,

1.1.1985 tarihinden itibaren uygulamaya konan Katma Değer Vergisi Kanunu, Cumhuriyet tarihimize hiçbir vergi kanununa nasip olmayan bir ilgiyle karşılanmıştır. Gerçekten de Katma Değer Vergisi kanunlaştığı günden itibaren toplumun değişik kesimlerinde büyük ilgi toplamış, gerek basın ve yayın organlarında ve gerekse bilim çevrelerinde en çok tartışılan konu haline gelmiştir. Bu olguyu Maliye ve Gümrük Bakanı olarak kıvançla karşılıyor ve bakanlık olarak da verginin toplumda yer etmesi açısından olumlu bir gelişme olarak görüyoruz.

Halkımızın vergi olayına bu denli yakınlık duyması, ilgi göstermesi, sanayileşmede ve dolayısıyla kalkınmada belli bir düzeye ulaştığımızın delili olarak görülebilir. Gerçekten de Türkiye artık az gelişmişlik çemberini kırmış ve hızla sanayileşen ülkelerin özelliklerine uygun bir ekonomik yapı oluşturmaya başlamıştır.

Değerli konuklar; vergi toplumsal gelişme içinde canlı bir organizma gibidir. Ekonomik gelişmeye paralel olarak vergi sisteminin de gelişmesi zorunludur. Sistem ekonomik gelişmenin gerisinde kalırsa, vergi toplamak sorun olacağı gibi, vergi kayıpları da büyük boyutlara ulaşacaktır. 1985 yılında uygulamaya

koyduğumuz Katma Değer Vergisini, vergi sisteminin genel den-
gesinin sağlanması açısından yararlı bir girişim olarak görüyoruz.

2-KATMA DEĞER VERGİSİNE GEÇİŞ

Katma Değer Vergisi bir harcama vergisidir. Yani malların ve hizmetlerin fiyatlarına eklenerek alınan vergilerdendir. Dünyanın vergi organizasyonu en gelişmiş ülkelerinde bile gelir vergilerinin kamu harcamalarını karşılama oranı % 50'nin üzerine çıkarılamamaktadır. Bu nedenle harcama vergileri pek çok ülkede yaygın bir biçimde uygulanmaktadır. Bu uygulama ile, gelirin elde edilmesi sırasında kavranamayan kısmı, harcanması sırasında vergilendirilebilmektedir. Bu bakımdan gelir vergileri ile harcama vergileri birbirinin tamamlayıcısı durumundadırlar.

Katma Değer Vergisi muamele vergilerinin modern ve gelişmiş bir şeklidir. Bu vergilerin yapısında varolan ve 150 yılı aşkın bir süredir çözülemeyen sorunları büyük ölçüde ortadan kaldırmış ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra uygulamaya konulmuştur. Halen 31 ülkede uygulanmaktadır. Ortak Pazar ülkelerinin tümü 1968-74 yılları arasında bu vergiyi kabul etmişlerdir.

Ülkemizde 1970'lerden beri Katma Değer Vergisi üzerinde çalışılmıştır. Kalkınma planlarında Katma Değer Vergisiyle ilgili çalışmaların yapılması öngörülmüş ve bu çalışmalar gelirler genel müdürlüğü bünyesinde sürdürülmüştür. Konu zaman zaman bilim çevrelerinde de tartışılmış, özellikle üniversitelerimiz bu konu üzerinde panel, sempozyum, açık oturum ve konferanslar şeklinde bakanlığımız çalışmalarına katkıda bulunmuşlardır.

Bu arada, vergi uygulamasının gelişmiş ülkelerdeki sonuçları araştırılmış, nitelikli personel yetiştirilmesi için, yeteri kadar eleman Batı Almanya'ya gönderilerek eğitilmiştir.

Yapılan çalışmalar sonucu 8 adet Katma Değer Vergisi kanun tasarısı hazırlanmış ve sekizincisi kanunlaşma şansına kavuşmuştur.

Görülüyor ki, vergi idaresi Katma Değer Vergisi açısından yıllardır süren bir çalışmanın birikimiyle yola çıkmıştır. Bu nedendir ki, kanunun yürürlüğe girmesiyle uygulamada çıkan veya

çıkabilecek birçok sorun, kısa sürede tebliğlerle çözüme kavuşturulmuştur.

Kanunun 2 Kasım 1984 günü Resmi Gazete'de yayımlanmasından itibaren bakanlık olarak 67 il ve 18 büyük ilçede eğitim ve danışmanlık hizmetlerinde bulunmak üzere merkez denetim elemanları görevlendirilmiştir.

Görevlendirilen merkez denetim elemanları önce Maliye ve Gümrük Bakanlığı taşra teşkilatında görevli personeli, daha sonra da ticaret ve sanayi odaları, esnaf ve sanatkârlar dernekleri, birlikleri, ziraat odaları ve serbest meslek erbabının üye olduğu teşekküller aracılığı ile vergi mükelleflerini eğitmişlerdir.

Ayrıca, radyo ve televizyon aracılığıyla gerçekleştirilen müteaddit programlarla, katma değer vergisinin tanıtılmasına ve tereddütlü olan hususların açıklığa kavuşturulmasına çalışılmıştır. Katma Değer Vergisi Kanunu 23 konuda Maliye ve Gümrük Bakanlığı'na, 5 konuda da Bakanlar Kuruluna yetki vermiş bulunmaktadır. Kanunun yayımlanma tarihi ile yürürlüğe girişi arasında geçen süre zarfında Bakanlar Kurulu ile Maliye ve Gümrük Bakanlığı'na verilen yetkilerin tamamı kullanılmış ve kanunun uygulanabilmesi ile ilgili hazırlıklar 1.1.1985 tarihine kadar tamamlanmıştır.

Öte yandan, Katma Değer Vergisi yönünden gerçek ve tüdürü usulde vergilendirilen mükellefler ile vergi sorumluları ve ek vergi için hazırlanan 4 çeşit beyanname bastırılmış ve bütün vergi dairelerine gönderilmiştir.

Bu arada, Katma Değer Vergisinin uygulayıcılar ve mükellefler tarafından daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla 11 adet rehber hazırlanmıştır. Çeşitli mükellef ve iş grupları itibarıyla hazırlanan rehberlerde, mükelleflere Katma Değer Vergisi Kanunu karşısındaki durumları ve vergilendirmeye ilişkin mükellefiyetleri konusunda, topluca bilgi verilmiştir.

Katma Değer Vergisi beyanname düzenleme rehberi de, Katma Değer Vergisi beyannamelerinin mükelleflerimiz tarafından kolaylıkla doldurulmasını sağlamak amacıyla hazırlanmıştır.

3-SONUÇ

Cumhuriyet döneminin ilk büyük vergi reformu, 1950 yılında yürürlüğe giren gelir, kurumlar ve vergi usul kanunlarının kabulüyle gerçekleşmiştir. Bu reformda gelirlerin vergilendirilmesi benimsenmiş ve vergileme yöntemleri çağdaş ölçülere kavuşturulmuştur. 1950'lerden günümüze kadar süregelen uygulama, bu sistemin oturmasını ve istikrar kazanmasını sağlamıştır. Kuşkusuz bunda vergi idaresinin yoğun ve etkin çalışması yanında, bilim adamlarımızın, üniversitelerimizin yol gösterici, aydınlatıcı çalışmaları, yorumları, yayınları ve tenkitlerinin de büyük katkısı olmuştur.

Katma Değer Vergisi Kanunu'nun T.B.M.M.'nde kabulüyle ikinci büyük vergi reformuna adım atılmıştır. Çünkü çok geniş bir tabanı olan bu vergi, üretimin her aşamasında yaratılan katma değeri vergileyen bir kimliğe sahiptir. "Eşit fiyata eşit vergi" ilkesiyle (Verginin tarafsızlık ilkesi) üretilen mallar arasında vergileme eşitliği sağlamaktadır. Bu haliyle Katma Değer Vergisi çağdaş bir vergidir.

Katma Değer Vergisi uygulamasının başarılı olması için vergi idaresi olarak olağanüstü bir çabanın içindeyiz. Yukarıda da belirttiğimiz üzere, 10 Aralık 1984 tarihinden itibaren Türkiye'nin bütün il ve ilçelerinde gerek idareye ve gerekse mükelleflere yönelik eğitim çalışmalarımız aralıksız sürdürülmektedir. Aslında basit bir vergileme tekniğine sahip olan Katma Değer Vergisi'nin Türkiye genelinde büyük sorunlar yaratmadığını görüyoruz. Bakanlığımıza yansıyan sorunlar ise, anında değerlendirilmekte ve çözüme kavuşturulmaktadır.

Şuna inanıyorum ki; Katma Değer Vergisinin başarıya ulaşmasında, vergi idaresinin olduğu kadar üniversitelerimizin de payı büyük olacaktır. Çünkü bilim çevrelerinde, en çok tartışılan vergi kanunu bu olmuştur. Basın ve yayın organlarında; kanunun uygulanması, uygulamaya açıklık getirilmesi ve aksayan yönlerinin eleştirilmesine yönelik bilim adamlarının, uygulamacıların ve mükelleflerimizin yazıları, yorumları, bize ve diğer vergi yükümlülerine ışık tutacaktır.

Vergi idaresi olarak bizim vazgeçilmez amacımız Türkiye'yi sağlıklı ve çağdaş bir vergi sistemine kavuşturmadır. Katma Değer Vergisi bu amaçla atılmış önemli bir adımdır. Bu adımda sizlerin katkılarıyla başarılı olacağımıza inanıyorum.